

УДК 159.9:316.614.5

Олена БУЛГАКОВА,
кандидат психологічних наук, доцент,
Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПОКАЗНИКІВ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПСИХОЛОГІЧНУ ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті подано концептуальну модель психологічної готовності до соціальної взаємодії, яка має такі блоки: “Я-суб’єкт”, “Ми-суб’єкт”, “Соціумний суб’єкт”. Описуються взаємозв’язки показників, що характеризують психологічну готовність студентів до соціальної взаємодії.

Ключові слова: психологічна готовність, соціальна взаємодія, міжособистісні стосунки, соціальна адаптація, асертивність, подолання психологічних бар’єрів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вихідні методологічні принципи впливають із факту існування великої кількості теоретичних розвідок щодо проблеми психологічної готовності, яку, зокрема, узагальнено у вигляді переліку родових понять, згідно з яким психологічна готовність постає як: а) інтегративна здатність (Б. Г. Ананьєв, Г. О. Балл, С. Л. Рубінштейн); б) якість особистості (К. К. Платонов, М. І. Томчук, В. І. Ширінський); в) синтез властивостей особистості (В. А. Крутецький, С. М. Лібін); г) тимчасовий ситуативний стан (П. А. Рудик); д) особливий психічний стан (М. І. Виноградов, М. І. Дяченко, Л. О. Кандибович, О. П. Корабліна, М. Д. Левітов, Б. Ф. Ломов, В. Н. Пушкін, О. О. Ухтомський); е) установка (С. Л. Рубінштейн, Д. М. Узнадзе, К.-Г. Юнг); ж) ставлення (О. В. Веденов) [11].

© Булгакова О.

Метою статті є описати особливості взаємозв'язку показників, що характеризують психологічну готовність студентів до соціальної взаємодії.

Виклад основного результату дослідження. На початку здійснення кореляційного аналізу ми ставили мету визначити, які з досліджуваних показників найбільш тісно пов'язані між собою і який показник має найбільшу кількість значимих взаємозв'язків. При цьому ми виходили з міркування про те, що окреслення характеру цих взаємозв'язків дозволить визначити психологічні фактори, що детермінують психологічну готовність студентів до соціальної взаємодії. Такі результати мають послужити основою організації формувального експерименту та сприяти розкриттю специфіки тих факторів, які необхідно враховувати при його побудові. Наша концептуальна модель психологічної готовності до соціальної взаємодії має такі складники:

блок “Я-суб’єкт”: а) ставлення до себе; б) упевненість у собі; в) самооцінка; г) мотивація досягнення; д) локус контролю;

блок “Ми-суб’єкт”: а) товариськість; б) афіліативність; в) емпатійність; г) толерантність;

блок “Соціумний суб’єкт”: а) адаптивність; б) асертивність та подолання психологічних бар’єрів; в) соціальний інтелект та емоційний інтелект.

Іншим кроком нашого дослідження було встановлення взаємозв'язків між показниками, які, ймовірно, пов'язані з психологічною готовністю особистості до соціальної взаємодії.

На нашу думку, вивчення соціальної взаємодії у контексті широкого спектра рис особистості, що подано у факторній моделі особистості Р. Кеттелла, повинно було уможливити не тільки виявлення закономірних зв'язків між означеними факторами і показниками, але й описати психологічні характеристики осіб, здатних до соціальної взаємодії.

У світлі зазначеного було проаналізовано кореляційні зв'язки між показниками соціальної взаємодії та факторами особистості, отримані за допомогою 16-факторного опитувальника Р. Кеттелла.

Дані кореляційного аналізу, наведені в табл. 1, показують, що загальний показник соціальної взаємодії виявив значущі зв'язки з більшістю факторів особистості (за Р. Кеттеллом). На 5 %-му рівні загальний показ-

ник соціальної взаємодії додатньо пов'язаний із факторами А+ (афекто-тімія), С+ (сила "Я"), Н+ (смівливість), Е- (покірність), F+ (безпечність), I+ (чутливість), О- (самовпевненість), L- (довірливість), Q1+ (радикалізм), Q4- (нефрустрованість), Q II- (емоційна стабільність).

Додатні зв'язки свідчать про те, що вираженість соціальної взаємодії супроводжується такими якостями, як товариськість, добродушність, легкість спілкування, гнучкість, пристосування (А+), готовність до співдружності, смівливість, чуйність, безтурботність, рішучість (Н+), емоційна стійкість і зрілість, реалістичність, упевненість, наполегливість, завзятість (С+), сентиментальність, чутливість, ніжність, м'якість (I+), безпечність, активність (F+), радикалізм, гнучкість, відчуття захищеності, відсутність прагнення до домінування, розуміння іншої людини (Q1+), довірливість, терпимість, поступливість (L-), орієнтація на соціальні контакти, наявність достатнього самоконтролю (Q3+), нефрустрованість, урівноваженість, байдужість, (Q4-), експресивність, веселість та життєрадісність, самовпевненість, активність, смівливість, енергійність (О-).

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу між показником соціальної взаємодії та факторами особистості

	Фактори особистості (за Р. Кеттеллом)					
	А	С	Е	F	Н	I
ПСВ	063*	051*	-064*	061*	061*	-055*
Фактори особистості (за Р. Кеттеллом)						
	L	О	Q1	Q3	Q4	QII
ПСВ	-059*	-070**	065*	065*	-053*	-052*

Примітка. Позначка ** – значущість зв'язку на рівні $p \leq 0.01$; позначка * – $p \leq 0,05$; ПСВ – показник соціальної взаємодії; А – афектотімія – сизотімія, С – сила "Я" / слабкість "Я", Е – домінантність / покірність, F – безпечність / стурбованість, Н – смівливість / боязкість, I – м'якість / твердість, L – підозрілість / довірливість, О – схильність до відчуття провини / самовпевненість, Q1 – радикалізм / консерватизм, Q3 – високий самоконтроль / низький самоконтроль, Q4 – напруженість / розслабленість, QII – емоційна стабільність.

Для систематизації та узагальнення емпіричних даних і для отримання більш повної інформації про співвідношення показників асертивності і готовності особистості до соціальної взаємодії був застосований кореляційний аналіз за методом Спірмена. Для забезпечення можливості порівняння отриманої за допомогою різних методик інформації, а також адекватної її інтерпретації нам необхідно дослідити взаємозв'язки показників асертивності з рівнем готовності особистості до соціальної взаємодії. Виявлення кореляцій дозволяє наочно побачити всю мережу взаємозв'язків між показниками явищ, що вивчаються.

За показники оцінки асертивності обрані показники компонентного складу: афективний, когнітивний, конативний, контрольно-регуляторний та загальний показник асертивності (табл. 2).

Таблиця 2

Значення коефіцієнтів кореляції між показниками асертивності та готовності до соціальної взаємодії

Показник соціальної взаємодії	Показники асертивності		
	ПАс	РАс	ЗПАс
ПСВ	-133**	-069**	-113**

П р и м і т к и: 1. У таблиці зазначені тільки значущі зв'язки: позначка ** вказує на 1 %-й рівень зв'язку ($p \leq 0,01$), позначка * вказує на 5 %-й рівень зв'язку ($p \leq 0,05$). Усі зв'язки вказують на пряму пропорційну залежність між досліджуваними показниками. 2. Умовні скорочення шкал: ПАс – поведінковий або конативний компонент, РАс – контрольно-регуляторний компонент, ЗПАс – загальний показник асертивності.

Кореляція показників соціальної взаємодії та асертивності свідчить про наявність значимих від'ємних зв'язків на 1 %-му рівні між показниками соціальної взаємодії та поведінкового компонента асертивності ($p \leq 0,01$), регуляторного компонента асертивності ($p \leq 0,01$) та загального показника асертивності ($p \leq 0,01$).

Для вивчення взаємозв'язку між показником готовності до соціальної взаємодії та впевненості в собі за методикою В. Г. Ромека нами були використані показники: упевненість у собі, соціальна сміливість, ініціатива в соціальних контактах. Результати проведеного кореля-

ційного аналізу між показником готовності до соціальної взаємодії та впевненості в собі наведено у табл. 3.

Таблиця 3

**Результати кореляційного аналізу між показником
готовності до соціальної взаємодії та впевненості в собі**

Показник соціальної взаємодії	Показники впевненості в собі		
	BC	CC	ICK
ПСВ	102**	-062*	-054*

П р и м і т к а. BC – упевненість у собі, CC – соціальна сміливість, ICK – ініціативність у соціальних контактах.

Отримані дані свідчать про наявність додатних зв'язків на 1 %-му рівні між показниками готовності до соціальної взаємодії та впевненості в собі ($p \leq 0,01$) і від'ємних зв'язків на 5 %-му рівні між показниками соціальної сміливості ($p \leq 0,05$) та ініціативності в соціальних контактах ($p \leq 0,05$).

Черговим кроком нашого дослідження було визначення рівня комунікативної толерантності в контексті соціальної взаємодії. Як було зазначено, поняття “комунікативна толерантність” (В. В. Бойко) трактується як “характеристика ставлення особистості до людей, що показує ступінь переносимості нею неприємних або неприйнятних, на її думку, психічних станів, якостей і вчинків партнерів по взаємодії” [1]. Будучи найважливішим принципом комунікації у різних сферах людської взаємодії, вона являє собою можливість для досягнення взаєморозуміння і встановлення зв'язку між індивідами з огляду на їх соціальні, психологічні та інші особливості.

Табл. 4 містить результати кореляційного аналізу між показниками соціальної взаємодії та комунікативної толерантності. Дані таблиці свідчать про те, що показник соціальної взаємодії виявляє низку від'ємних зв'язків із показниками комунікативної толерантності: НІ (неприйняття або нерозуміння іншої людини) на 1 %-му рівні, КО (категоричність або консерватизм в оцінках інших людей), ППС (прагнення підігнати партнера під себе), ПП (прагнення перевиховати партнерів), НПІ (невміння пристосовуватися до характеру інших) і НПП (невміння прихо-

увати почуття), НП (невміння пробачати помилки), НД (нетерпимість до фізичного або психічного дискомфорту) на 5 %-му рівні.

Таблиця 4

Результати кореляційного аналізу між показниками соціальної взаємодії та комунікативної толерантності (за В. В. Бойко)

	Показники комунікативної толерантності							
	НІ	КО	НПП	ПП	НП	НД	НПІ	ЗКТ
ПСВ	-075**	-051*	054*	-059*	054*	059*	-071**	-051*

П р и м і т к а. НІ – неприйняття або нерозуміння іншої людини, КО – категоричність або консерватизм в оцінках інших людей, НПП – невміння приховувати почуття, ПП – прагнення перевиховати партнерів, НП – невміння пробачати помилки, НД – нетерпимість до фізичного або психічного дискомфорту, НПІ – невміння пристосовуватися до характеру інших, ЗКТ – загальний показник комунікативної толерантності.

Як було визначено, специфічна особливість вияву психологічних бар'єрів полягає в наявності своєрідної реакції людини на виникнення в процесі діяльності “критичних точок”, що перешкоджають подальшій діяльності і викликають певні емоційні переживання, які визначають сприятливий чи несприятливий для суб'єкта результат. Для перевірки припущення про вплив психологічних бар'єрів на психологічну готовність до соціальної взаємодії та визначення рівня їх впливу нами була застосована методика діагностики бар'єрів публічних виступів [6].

У табл. 5 наведено результати кореляційного аналізу між показниками соціальної взаємодії та психологічними бар'єрами.

Таблиця 5

Результати кореляційного аналізу між показниками соціальної взаємодії та психологічними бар'єрами

Показники	Показники психологічних бар'єрів						
	ПфСБ	ЕСБ	КгСБ	КоСБ	К-РСБ	ЕгСБ	ЗПСБ
ПСВ	-141**	-161**	-066*	-135**	-097**	117**	-146**

П р и м і т к а. ПфСБ – психофізіологічний складник, ЕСБ – емоційний складник, КгСБ – когнітивний складник психологічного бар'єра, КоСБ – конативний складник,

К-PCB – контрольно-регулятивний складник бар'єра, МСБ – мотиваційний складник, ЕрСБ – енергетичний (ергічний) складник, ЗПСБ – композитна оцінка.

Аналіз отриманих результатів кореляційного аналізу свідчить про наявність значущих від'ємних взаємозв'язків між досліджуваними показниками.

Показник соціальної взаємодії (ПСВ) виявляє від'ємні зв'язки на 1 %-му рівні з психофізіологічним (ПфСБ), емоційним (ЕСБ), конативним (КоСБ), контрольно-регулятивним (К-PCB), ергічним (ЕрСБ) показниками і композитної оцінки бар'єрів публічних виступів (ЗПСБ), та з показником когнітивної складової (КгСБ) на 5 %-му рівні. Видається цілком логічним, що показники психологічних бар'єрів продемонстрували виключно від'ємні значущі зв'язки з показником соціальної взаємодії.

Товариськість розглядається як один із видів психічної активності і визначається як сильно розвинене стійке прагнення до спілкування, до особистісного контакту з людьми. Це прагнення виявляється у реалізації потреби у спілкуванні, в ініціативності, легкості, широті, усталеності та виразності спілкування. Товариськість мотивує поведінку людини, спрямовуючи її до певних об'єктів [5].

Для встановлення зв'язків між показниками товариськості та соціальної взаємодії був проведений кореляційний аналіз, результати якого наведені в табл. 6.

Таблиця 6

Результати кореляційного аналізу між показниками соціальної взаємодії та формально-динамічними показниками товариськості

Показники	Формально-динамічні показники товариськості				
	I	Ш	Л	У	В
ПСВ	113**	117**	143**	143**	110**

Примітка. I – ініціативність у спілкуванні, Ш – широта спілкування, Л – легкість у спілкуванні, В – виразність спілкування.

Як видно з табл. 6, показник готовності до соціальної взаємодії виявив додатні кореляційні зв'язки з показниками товариськості (I, Ш, Л, В) на рівні $p \leq 0,01$.

Ми вважаємо, що виявлені додатні зв'язки можна розглядати з одночасним виявленням позитивного ставлення та виявом інтересу особистості до світу іншої людини. Якщо особою самостійно виявляється інтерес до іншої людини, то це помітно у таких виявах товаришкості, як легкість, швидкість вступу в соціальні контакти, толерантне ставлення до інших людей, у виявах позитивних емоцій за допомогою міміки, жестів, виразних рухів, інтонації, що характеризує прийняття іншої людини [2; 5].

Соціальний інтелект – це здатність правильно сприймати поведінку людей. Ця здатність необхідна для ефективної міжособистісної взаємодії та успішної соціальної адаптації. Соціальний інтелект визначається як глобальна здатність людини, що склалася на базі комплексу інтелектуальних, особистісних, комунікативних і поведінкових рис, включаючи рівень енергетичної забезпеченості процесів саморегуляції, які обумовлюють готовність до соціальної взаємодії, прийняття рішень, а також інтерпретацію інформації і поведінки, прогнозування розвитку міжособистісних ситуацій, здатність, що дозволяє в кінцевому рахунку досягати гармонії з собою і навколишнім середовищем.

Для перевірки цього припущення було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на діагностику рівня соціального інтелекту досліджуваних груп. У табл. 7 викладено значущі коефіцієнти кореляції між показниками соціального інтелекту та готовністю до соціальної взаємодії.

Таблиця 7

Результати кореляційного аналізу між показниками соціального інтелекту та готовністю до соціальної взаємодії

Показники	Показники соціального інтелекту		
	Су61	Су63	Су64
ПСВ	-195**	052*	075**

П р и м і т к а. Субтест № 1 – “історії із завершенням”, Субтест № 3 – “вербальна експресія”, Субтест № 4 – “історії з додатком”.

Отримані результати кореляційного аналізу свідчать про наявність взаємозв'язків між показниками соціального інтелекту та готовністю до соціальної взаємодії.

Так, показник готовність до соціальної взаємодії виявив додатні зв'язки між показниками субтесту № 3 (“вербальна експресія”) на 5 %-му рівні та показниками субтесту № 4 (“історії з додатком”) на 1 %-му рівні. Від’ємний зв’язок на 1 %-му рівні виявився між показниками соціальної взаємодії та показниками субтесту № 1 (“історії із завершенням”). Отримані результати свідчать про те, що низька здатність передбачати наслідки своєї поведінки і поведінки оточення негативно впливає на формування готовності до соціальної взаємодії. Також слід зазначити, що чутливість до невербальної експресії істотно підсилює здатність розуміти інших.

З метою вивчення особливості співвідношення показників адаптивності та готовності до соціальної взаємодії нами здійснений кореляційний аналіз, сутність якого полягає у встановленні статистично значущих зв’язків феноменів, які вивчаються. У результаті кореляційного аналізу були отримані відомості про закономірні зв’язки між досліджуваними показниками, які наведені в табл. 8.

Таблиця 8

Результати кореляційного аналізу між показниками соціальної адаптивності та готовністю до соціальної взаємодії

Показники	Показники соціальної адаптивності						
	ШОСС	ТОСС	УЕП	ГЗ	ГДМ	ПЗЗ	ЗПА
ПСВ	-082**	076**	-056*	059*	-103**	058*	-053*

Примітка. ШОСС – широта обсягу сигналів соціуму, ТОСС – точність орієнтації у сигналах соціуму, УЕП – усталеність емоційного переживання, ГІ – готовність змінюватися, ГДМ – готовність до досягнення мети, ПЗЗ – показник загальної задоволеності, ЗПА – загальний показник адаптивності.

Отримані результати свідчать про наявність значимих зв’язків між досліджуваними показниками. Так, показник психологічної готовності до соціальної взаємодії має від’ємний зв’язок на 1 %-му рівні з показниками ШОСС та ГДМ, УЕП та ЗПА на 5 %-му рівні. Також виявлені додатні зв’язки між показником психологічної готовності до соціальної взаємодії та показниками ТОСС на 1 %-му рівні, ПЗЗ та ГЗ

на 5 %-му рівні. Результати показують, що рівень соціальної взаємодії залежить від адаптивності, активної соціальної поведінки, що виражається в легкості вступу в соціальні контакти, у наявності широкого кола спілкування, вільного орієнтування у комунікативній ситуації.

Аналіз літератури стосовно теми дослідження дозволив визначити, що одним із чинників, який впливає на формування психологічної готовності до соціальної взаємодії, може виступати самоставлення особистості. Ставлення особистості до себе впливає на вияв соціальної активності особистості, обумовлює її адекватність і диференційованість. Воно виступає мотивом саморегуляції поведінки й актуалізується на всіх етапах здійснення поведінкового акту, починаючи з його мотивуючих компонентів і закінчуючи власною оцінкою досягнутого ефекту поведінки, бере участь у механізмах регуляції поведінки від рівня конкретної ситуації діяльності до рівня тривалої реалізації ідейних задумів.

Для перевірки даного припущення був проведений кореляційний аналіз між показниками самоставлення та психологічною готовністю до соціальної взаємодії. Результати кореляційного аналізу між показниками самоставлення та готовності до соціальної взаємодії наведено в табл. 9.

Таблиця 9

Результати кореляційного аналізу між показниками самоставлення та готовності до соціальної взаємодії

Показники тривожності	Показники самоставлення						
	S	СІ	СІІ	С1	С4	С6	С7
ПСВ	077**	054*	053*	072**	-088**	078**	053*

Примітка. Коми та нулі опущені. Позначка ** відповідає 1 %-му рівню значущості, позначка * – 5 %-й рівень значимості. S – глобальна самооцінка, СІ – самоповага, СІІ – очікування позитивного ставлення інших, С1 – самовпевненість, С4 – самокерівництво, С6 – самозвинувачення, С7 – саморозуміння.

Кореляції між показниками самоставлення та готовністю до соціальної взаємодії, надані в табл. 10, свідчать про наявність значимих взаємозв'язків між ними.

Показник соціальної взаємодії (ПГСВ) має додатні взаємозв'язки з показниками “глобальна самооцінка” ($p < 0,01$), “самоповага” ($p < 0,05$), “очікування позитивного ставлення інших” ($p < 0,05$), “самоінтерес” ($p < 0,05$), “самовпевненість” ($p < 0,01$), “самозвинувачення” ($p < 0,01$), “саморозуміння” ($p < 0,05$) та від'ємний зв'язок з показником “самокерівництво” ($p < 0,01$). Загалом можна констатувати, що вияв соціальної взаємодії супроводжуються адекватною самооцінкою стосовно соціально-нормативних критеріїв: моральності, успішності; волі; цілеспрямованості, прагненням до розширення досвіду, схильністю до самоаналізу, роздумів над собою.

Отримані дані показали близькість, взаємопов'язаність, але не тождність досліджуваних явищ. Кожний з них має свої специфічні характеристики і відповідно реалізує свої функції. Зважаючи на характер отриманих кореляційних зв'язків, можна вважати, що таке функціонування відбувається в єдиному феноменологічному просторі, де ці властивості взаємно підсилюють одна одну.

Загалом можна констатувати, що вияв соціальної взаємодії супроводжується адекватною самооцінкою стосовно соціально-нормативних критеріїв (моральності, успішності; волі; цілеспрямованості), прагненням до розширення досвіду, схильністю до самоаналізу, роздумів над собою.

Для перевірки наявності взаємозв'язку між показниками мотивації афеляції і мотивації досягнення з психологічною готовністю до соціальної взаємодії був проведений кореляційний аналіз, результати якого надано у табл. 10.

Таблиця 10

Значимі коефіцієнти кореляцій між показниками мотивації афеляції, мотивації досягнення та готовністю до соціальної взаємодії

Показники готовності до соціальної взаємодії	Показники мотивації афеляції та мотивації досягнення	
	СВ	МД
ПГСВ	- 467**	129*

П р и м і т к а. СВ – страх відкидання, МД – мотивація досягнення.

Візуальний аналіз кореляцій між показниками мотивації афеляції, мотивації досягнення та загальним показником психологічної готовності до соціальної взаємодії, наданий в табл. 10, свідчить про наявність значимих кореляційних зв'язків. Так, показник мотивації афеляції СВ має від'ємний зв'язок з показником психологічної готовності до соціальної взаємодії ($p < 0,01$), що можна розглядати як очікування позитивного або негативного підкріплення дії партнера по афеляції, тобто чим більше страх втратити значимі стосунки і, як наслідок, можливість підтвердження власної значущості і цінності, тим нижче готовність до взаємодії. Показник МД демонструє додатний зв'язок з показником психологічної готовності до соціальної взаємодії ($p < 0,05$). Отже, особливості рівня домагань, емоційна реакція на успіх і невдачу, відмінності в орієнтації на майбутнє, фактор залежності-незалежності в міжособистісних стосунках має вплив на формування психологічної готовності до соціальної взаємодії.

Проведений кореляційний аналіз між показниками смисложиттєвих орієнтацій та готовності до соціальної взаємодії також виявив значимі кореляційні зв'язки. У табл. 11 надані результати кореляційного аналізу показників смисложиттєвих орієнтацій та показника готовності до соціальної взаємодії.

Таблиця 11

Значимі коефіцієнти кореляцій між показниками смисложиттєвих орієнтацій та показником готовності до соціальної взаємодії

Показники	Показники смисложиттєвих орієнтацій				
	Пр	Рез	ЛК-Я	ЛК-Ж	ЗОЖ
ПСВ	064*	053*	093**	101**	089**

Примітка. Пр – процес життя, Рез – результат життя, ЛК-Я – локус-контролю Я, ЛК-Ж – локус контролю життя, ЗОЖ – загальна орієнтація життя.

Аналіз отриманих кореляційних зв'язків виявив наявність додатних зв'язків між показником соціальної взаємодії та показниками смисложиттєвих орієнтацій на 5 %-му рівні з показником Пр і Рез, та на 1 %-му рівні з показниками ЛК-Я, ЛК-Ж та ЗОЖ.

Результати кореляційного аналізу підтвердили можливість порівняння досліджуваних характеристик готовності до соціальної взаємодії.

Серед факторів, що впливають на формування психологічної готовності до соціальної взаємодії, слід виокремити емоційну зрілість. У нашому дослідженні ми спиралися на визначення емоційної зрілості як “інтегративну якість особистості, що характеризує ступінь розвиненості емоційної сфери на рівні адекватності емоційного реагування в певних соціокультурних умовах” [9]. Особистісний рівень емоційної зрілості розглядається як результат внутрішньої діяльності особистості, спрямованої на оволодіння самим собою, перетворення внутрішнього світу (інтроспрямований). Міжособистісний рівень розглядається як результат зовнішньої діяльності, яка спрямована на перетворення зовнішнього світу і виявляється у спілкуванні (екстраспрямований) [3; 4]. Головні компоненти емоційної зрілості – властивості: емоційна експресивність, емоційна саморегуляція та емпатія [3; 4; 10].

У табл. 12 викладено значимі коефіцієнти кореляції між показниками емоційної зрілості та психологічною готовністю до соціальної взаємодії.

Таблиця 12

Значимі коефіцієнти кореляцій між показниками емоційної зрілості та готовністю до соціальної взаємодії

Показник ПГСВ	Показники емоційної зрілості			
	Експресивність	Саморегуляція	Емпатія	ІПЕЗ
	234**	241**	186**	643**

Як бачимо, усі показники емоційної зрілості виявили додатній взаємозв'язок з показником готовності до соціальної взаємодії на 1 %-му рівні.

Виявлені у кореляційному дослідженні зв'язки компонентів емоційної зрілості вказують на їхню вагомість для становлення психологічної готовності до соціальної взаємодії.

Висновок. Узагальнюючи отримані відомості, можна визначити низку властивостей особистості, які безпосередньо або опосередковано пов'язані з формуванням високого рівня психологічної готовності до соціальної взаємодії. Це адекватність оцінки власних можливостей,

емоційна стійкість, комунікативні якості, ініціативність, дипломатичність, разом з тим певні напруженість, замкнутість, нетовариськість, схильність приховувати свої почуття.

Список використаної літератури

1. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и других / В. В. Бойко. – М. : Филин, 1996. – 472 с.
2. Куницына В. Н. Межличностное общение : учебник для вузов / В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша. – СПб : Питер, 2001. – 544 с.
3. Павлова І. Г. Емоційна зрілість та її основні компоненти / І. Г. Павлова // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2003. – № 5–6. – С. 107–116.
4. Павлова І. Г. Психологические корреляты эмоциональной зрелости / І. Г. Павлова, А. Я. Чебыкин // Наука і освіта. – Одеса, 2000. – № 1–2. – С. 156–158.
5. Саннікова О. П. Эмоциональность в структуре личности / О. П. Саннікова. – Одеса : Хорс, 1995. – 334 с.
6. Саннікова О. П. Сценічні бар'єри: диференціально-психологічний підхід : монографія / О. П. Саннікова, А. О. Саннікова. – Одеса : ВМВ, 2014. – 238 с.
7. Саннікова О. П. Адаптивность личности : монографія / О. П. Саннікова, О. В. Кузнецова. – Одеса : Издатель Н. П. Черкасов, 2009. – 258 с.
8. Саннікова О. П. Діагностика асертивності: результати апробації методики “ТОКАС” / Саннікова О. П., Санніков О. І., Подоляк Н. М. // Наука і освіта : Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. Тематичний спецвипуск: “Традиції та новації сучасної освіти в Україні”. – 2013. – № 3/СХІІІ. – С. 140 – 144.
9. Чебикін О. Я. Становлення емоційної зрілості особистості : монографія / О. Я. Чебикін. – Одеса : СВД Черкасов, 2009. – 230 с.
10. Чебикін О. Я. Про основні компоненти та механізми прояву емоційної зрілості / О. Я. Чебикін // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2008. – № 12. – С. 72–80.
11. Шандрюк С. К. Роль готовності до професійної діяльності у розвитку творчих здібностей майбутніх практичних психологів // Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія. Випуск 51, 2015. – С. 276 – 284.

Рецензент – кандидат соціологічних наук Нікон Н. О.

Стаття надійшла до редакції 7.06.2016

Булгакова Е. Ю. Особенности взаимосвязи показателей, характеризующих психологическую готовность студентов к социальному взаимодействию

В статье представлена концептуальная модель психологической готовности к социальному взаимодействию, которая имеет следующие блоки: “Я-субъект”, “Мы-субъект”, “Социумный субъект”. Описываются взаимосвязи показателей, характеризующих психологическую готовность студентов к социальному взаимодействию.

Ключевые слова: *психологическая готовность, социальное взаимодействие, межличностные отношения, социальная адаптация, ассертивность, преодоление психологических барьеров.*

Bulgakova O. Features relationship indicators characterizing the psychological readiness students to social interaction

Reproducing the main idea of our research on the nature of the concept of “psychological readiness for social interaction”, we leave the judgment of readiness as a result of training. Following this statement, we thus indicating the need of a focused training a person (in this case university students) to social interaction, which particularly emphasizes the need for it in connection with a certain set of reasons, among which is the leading social significance of those qualities the psychological part of the individual, providing figures hassle-free and constructive “input” in any online community.

Our conceptual model of psychological readiness for social interaction has the following components:

Block “I-entity”: a) relationship to itself; b) confidence; c) self-esteem; d) achievement motivation; e) locus of control;

Block “We-subject”: a) sociability; b) аfiliatyvnist; c) empathy; d) tolerance;

Block “Sotsiumnyy subject”: a) adaptability; b) assertiveness and overcoming psychological barriers; c) social intelligence and emotional intelligence.

At the start of the correlation analysis we set the goal to determine which of the studied parameters most closely linked and that figure is the highest number of meaningful relationships. Thus we proceeded with

considerations that outline the nature of these relationships will determine the psychological factors that determine the psychological readiness of students for social interaction. These results should serve as a basis of forming experiment and promote the specific disclosure of the factors to consider when building it.

The next step of our research was to establish relationships between indicators that are likely related to psychological readiness of the individual to social interaction.

Keywords: *psyhologhycheskaya readiness sotsyalnoe Interaction, mezhllychnostnye relations, Social Adaptation, assertyvnost, overcoming psychological barerov.*